most useful for society. All age specifics and interests of young people are taken into account.

The relevance of national-patriotic education of the future defenders of law and order, as well as in general of all young people in Ukraine, which in today's conditions is determined by the current process of forming a single political nation on the way to the national formation of the new civil society, is revealed.

The pedagogical systems of moral education of future policemen in the process of professional training, which is one of the key directions in the formation of a morally perfect personhood, are investigated.

The article outlines the level of implementation of national-patriotic education in Ukraine and also examines the results of social and psychological influence on the individual for the formation of patriotic activity, or the emergence in it of a stable, relevant attitude towards: Understanding and understanding of the essence of the national idea; contributing to the economic, scientific and cultural growth of Batkivschina; a deep respect for the state language and its use in official and everyday life; love, protection, defense of traditions and customs with a crazy enthusiasm for the traditions and customs of other nations and nationalities that live in the state, love for their native country and readiness to defend it. The main focus is on the formation of civic activism, which manifests itself in intolerance towards violations of the law and the moral rules of human companionship, etc.

The priority areas of organizational and pedagogical The priority areas of organization and pedagogical education in the educational institutions of the MIA system and non-professional institutions of higher education as well as the main objectives of educational activity to form an active life position of cadets and students with the aim of preparing them for their training are outlined. The main objectives of educational activity to form an active life position of cadets and students for the purpose of their preparation for future service in the National police and other law enforcement agencies of Ukraine.

Keywords: *national-patriotic education, patriotism, youth, cadets, educational institutions, moral values, ethical behavior, legal behavior.*

УДК 811.161.2'38'27':34
DOI: 10.31733/2078-3566-2021-4-307-312

Римма МОНАСТИРСЬКА©
кандидат філологічних наук
(Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка)

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ПРИКМЕТИ ПРАВНИЧОЇ ЛІНГВІСТИКИ

У статті здійснено спробу дослідити особливості професійних стилів правничої лінгвістики, що потребує промовистого дотримання норм законодавчої культури, водночас забезпечуючи простоту, зрозумілість та доступність для суспільства загалом. Метою статті є розгляд особливостей та мовних ознак функційних стилів правничої лінгвістики, а саме офіційно-ділового, наукового, публіцистичного, розмовного тощо. Відкритість правничої лінгвістики зумовлена, власне, природою права, тенденцією до розширення сфери правового регулювання суспільних відносин та внутрішньолінгвістичними чинниками – передусім постійною взаємодією загальнолітературної і, власне, правничої лексики. Окреслено функції юридичних текстів офіційно-ділового стилю, що вимагають граничної точності, яка досягається перш все використанням термінів, як загальнонаукових та міжгалузевих, так і вузькоспеціальних. Обґрунтовано вимоги до мови правників.

Ключові слова: *законодавча культура, правнича лінгвістика, функційний стиль української мови, офіційно-діловий стиль, науковий стиль, публіцистичний стиль, розмовний стиль.*

Постановка проблеми. Правнича лінгвістика як соціально та історично сформована сукупність мовних засобів (лексичних, фразеологічних, граматико-стилістичних тощо) є поліфункційною, відкритою та багаторівневою системою, що

© Р. Монастирська, 2021
ORCID iD: https: //orcid.org/0000-0001-5703-965X
kaf_ukr_lng@kpnu.edu.ua

виконує низку призначень і залежить від мети, змісту, форми, жанру та стильової приналежності правничого тексту. Співвідношення загальновживаної і спеціальної лексики в правничих текстах варіюється залежно від їхнього призначення та жанру. Багаторівневість мови права як системи простежується насамперед на функційно-стилістичному рівні.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. Дослідження мови права, що характеризується певною системою функційних стилів, специфічних рис дозволяє вченим Н. Артикуці [1], М. Власенку [2], С. Кравченку [3], Ю. Прадіду [4], Г. Сергєєвій [5], О. Піголкіну [6] виявляти жанрово-стильову неоднорідність мови права. На думку професора Дмитра Баранника сказати, що стиль нормативно-правових актів – це діловий стиль (нехай навіть і виділений в окремий різновид (субстиль) у межах ділового) – означає нічого не сказати про цю функціонально-мовну категорію. Немає жодних підстав включати до одного стильового типу мови такий розмаїтий спектр жанрів, як, наприклад, заява про відпустку, доповідна записка по службі, розписка, доручення, протоколи зборів чи засідань та ін. – і тексти Конституції країни, урядових постанов, законів, постанов суддів. Тим більше, що ці дві групи жанрових форм суттєво відрізняються одна від одної не лише функціями, а й своєю мовною структурою та синтаксичною модальністю [7].

Метою нашого дослідження є з'ясування взаємозв'язку лінгвістики у стильовому розмаїтті (офіційно-діловий, науковий, публіцистичний, розмовний стиль тощо) із сутністю права, де бездоганна чіткість норм права є гарантією правової безпеки. Спілкування у сфері правових відносин сприяє виконанню основних функцій права: регулюванню відносин між людьми, висловленню приписів; передачі цих приписів громадянам і установам. Мета процесуальних актів – констатувати явища, проте в протоколах огляду на місцях події, в орієнтуваннях присутні елементи опису. У протоколах допиту, судових виступах часто спостерігаються елементи розповіді. А функції опису й розповіді, що мають значення для слідства, є показниками розмовного стилю.

Виклад основного матеріалу. Правнича лінгвістика – різновид української літературної мови з характерними лінгвостилістичними та структурно-жанровими ознаками, обумовленими специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній. Основними галузями функціювання сучасної правничої мови є законодавство, судочинство, нотаріат і справочинство, юридична наука й освіта, правова інформація. Правничій лінгвістиці характерна сукупність певних лінгвостилістичних параметрів, що водночас слугують і вимогами до сучасного юридичного тексту: офіційність, ясність, точність, однозначність, повнота змісту, логічна послідовність, аргументованість, чіткість структури викладу, настановчо-інформативний характер правових приписів, кодифікованість, узагальненість, сувора нормативність на всіх мовних рівнях, високий ступінь стандартизації (термінології і синтаксичних конструкцій: усталених зворотів, формул, кліше), стилістична однорідність, нейтральність (беземоційність), традиційність (стабільність) засобів вираження, відсутність індивідуально-авторських рис.

Офіційно-діловий стиль, обумовлений практичними вимогами життя, обслуговує сферу правових відносин, справочинство та законодавство. Він реалізується переважно в письмовій формі для написання державних актів, міжнародних документів, для ділового листування тощо. Соціальна роль офіційно-ділового стилю в житті суспільства важлива і своєрідна: обслуговуючи суспільні відносини між державами, установами, громадянами, між громадянами й державою, він сприяє досягненню ділової домовленості або одностороннього визначення позиції з якогось питання. Вимога точності веде до переваги іменника над дієсловом: *Розголошення відомостей, що є державною таємницею, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі по службі або роботі, за відсутності ознак зради Батьківщині або шпигунства, – карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років (ККУ, ст. 38).* У цьому тексті всього три дієслова: *були, стали, карається*, – і два з них мають ослаблене лексичне значення. Іменниковий характер правничих текстів виявляється й у великій кількості прийменників: *відповідно, у зв'язку, з метою, згідно*. Присудок досить часто буває складеним іменниковим, у якому дієслово має ослаблене лексичне значення: *взяти під арешт, винести вирок* тощо. Досить часто іменники потребують родового відмінка. Наприклад: *за відсутності доказів; порушення правил безпеки; упродовж терміну*

відстрочки платежів.

У складі офіційно-ділового стилю виділяють такі підстилі: законодавчий, дипломатичний, адміністративно-канцелярський. Кожен з них має свої жанри. Наприклад, *кодекс, акт* – жанри законодавчого підстилю; *меморандум, нота, комюніке* – жанри дипломатичного підстилю; *розписка, довідка, розпорядження, заява, характеристика* – жанри адміністративно-канцелярського підстилю.

Мова правничої науки багатьом видається незрозумілою, проте вона розрахована на осіб, які мають певну підготовку в науковій галузі, основна функція якої виробити об'єктивні знання про предмети, явища, закони дійсності, розкрити їхні закономірності.

Специфічними рисами ***наукового стилю***, що базуються на абстрактності й суворої логічності мислення, є абстрактна узагальненість і підкреслена логічність викладу. Похідними стильовими рисами є прагнення до однозначності та об'єктивність викладу. Науковий стиль неоднорідний, оскільки в ньому виділяють власне наукові тексти: статті, монографії, тези доповідей, автореферати, дисертації; науково-популярні твори, що знайомлять неспеціалістів із досягненнями правничої галузі; навчально-наукові твори, призначені для фахівців-правників. Стильові риси наукової мови вимагають абстрактної узагальненості, де майже кожна лексема позначає загальний або абстрактний предмет. Узагальненості близька за значенням об'єктивність бажання, яку на морфологічному рівні передають дієсловами пасивного стану.

Тексти ***публіцистичного стилю***, написані юристами, різноманітні за тематикою та жанрами: проблемна стаття, замітка офіційно-інформаційного або неофіційно-інформативного характеру тощо, де кожен текст залежно від цільової спрямованності вимагає певного мовного оформлення.

Правник зобов'язаний уміти грамотно укласти юридичний документ, написати замітку, рецензію, статтю, провести бесіду з громадянами, прочитати публічну лекцію на правову тему. Замітка, рецензія, стаття, лекція – це жанри публіцистичного стилю, який вбирає в себе мовні засоби книжково-писемних стилів та розмовної мови, а також засоби художньої мови. Ці особливості публіцистичного стилю визначаються його функціями [8]. Газетні тексти, написані юристами, різноманітні за тематикою, цільовою спрямованістю, жанровою приналежністю. Це може бути проблемна стаття, замітка офіційно-інформаційного або неофіційно-інформаційного характеру тощо. Кожен текст залежно від жанру вимагає відповідного мовного оформлення. Специфікою публіцистичних текстів є поєднання стандартних і експресивних засобів, поєднання узагальненої й конкретної інформації, логічного та емоційного впливу. Мові статті властива загальнонаукова лексика: *дослідження, аналіз, процес, поняття, категорії, система* тощо. Тексти офіційно-інформативної спрямованості характеризуються новизною фактів. У їхній основі – подія, ділова акція, що має суспільну значущість. Відтак, публіцистичний стиль властивий суспільно-політичній, ідеологічній, економічній, культурній сфері суспільних відносин. Найвпливовішою функцією цього стилю є інформативна. Інформацію дають із метою правничої грамотності громадян, тлумачення правових явищ, формування суспільно-політичної свідомості. Тому інформативна функція несе вантаж ідеологічного впливу на суспільство. Важливим різновидом публічного впливу є правові статті : «Судова хроніка», «Кримінальна хроніка», «Консультація юриста» тощо. Повідомлення правової спрямованості не лише виконують інформативну функцію, а й виховують у правовому полі. Це саме ті життєві обставини, де пропагують норми права, повагу до правопорядку та законів. У таких текстах учені-правники розмірковують *про політику й закон, теорію і практику викладання в правничому навчальному закладі, незаконне володіння зброєю, захист прав споживачів, умови праці в поліції, методи боротьби з пияцтвом та наркоманією* тощо. Усі жанри публіцистичного стилю ґрунтуються на перевірених фактах, документальних джерелах. Функція впливу публіцистичного стилю вимагає експресивності, підвищеної емоційності, що виявляється в таких стильових рисах, як відкрита оцінність, імперативність, доступність. У публіцистичних творах не описують, а тлумачать явища та факти, що мають вплив на читачів, формують правову свідомість, спонукають до певної поведінки. Дохідливість є засобом переконання громадян у правильності висловленого.

Розмовний стиль виконує функцію спілкування у сім'ї та побуті й існує найчастіше в усній формі та не розрахований на попереднє обдумування. На відміну від будь-якого іншого виду спілкування, що обмежене набором мовних засобів, розмовне

мовлення сприяє самовираженню, вияву індивідуальних рис мовця, емоційній реакції. Невербальними засобами економії мовних засобів є міміка та жести. Загальнолітературна лексика та запозичення розмовному стилю майже не властиві, натомість широко використовують розмовно-побутові лексеми, слова суб'єктивної оцінки, експресивно-емоційного забарвлення, просторіччя *(шоферюга, заліковка, електронщик, общага, роботяга);* розмовно-побутові фразеологічні одиниці *(бити байдики, точити ляси, собаку з'їсти (на чомусь), пиши пропало, сон в руку, черв'ячка заморити)* тощо. Активним є використання дієслівних форм минулого часу *(сказанув, поживав; поглядав, заходив, випивав)*. Досить часто дієслова теперішнього часу вживають у значенні минулого: *Йду вчора ввечері, заходжу в під'їзд...* Широко використовують дієслівні вигуки, наприклад, *приг, скок, шусть* тощо. Емоційності досягають завдяки використанню типів речень: питальних, спонукальних, окличних. Елементи розмовної мови властиві усному мовленню слідчого та судді під час допиту: *Ви ніколи не помічали, що хтось стежить за вашим будинком? Нічого такого не помічали*. Або: *Значить, сваритися ви почали після того, як він відмовився помогти вам у будівництві дачі ! Спочатку пообіцяв, а потім відмовився !* Або:! *А отой, окатий, як ви кажете, теж був з ножем!*

Цікаво, що промова судді – це питання стилем протоколу, що переходить у розмовний стиль: *Як довго ви прожили з Петровим? Розкажіть детальніше!* або: *З якою метою ви відвідували будинок Іванова? Навіщо заходили? Скільки разів?*

Поширеними є конструкції, у яких означення стоїть після іменника: *відчув біль у боку правому, ось таке рішення справедливе*.

Однак не слід плутати мовні явища, породжувані усністю монологічного мовлення, з похибками, що з'являються в результаті незнання певних норм літературної мови або в результаті недбалого ставлення до вибору слів, до побудови висловлювань.

Висновки. Проаналізований матеріал дає підстави висновувати, що мова права має передавати знання, сприяти переходу їх у переконання, зобов'язана вчити, виховувати, мати вплив на особистість і колектив, на їх настрій, думки, інтереси, поведінки та почуття. Для досягнення мети публічного виступу працівникові правничої галузі потрібно мати високу мовленнєву культуру. Мовлення правника за змістом має бути науковим, відповідати правовим нормам, а за формою – логічним, яскравим, образним.

Правникові потрібно вміло ґрунтувати зміст свого виступу на життєвих фактах з урахуванням стану, вікових особливостей та запитів слухачів, користуватися різними мовними засобами виразності (паузи, інтонації, наголоси). Успіх такого виступу залежить від його знань, професійного досвіду, щирості, вільного володіння матеріалом, витримки, невербального вираження своїх почуттів.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. В. Правнича лінгвістика : навч.-метод. посібник. Київ : НаУКМА, 2001. 80 с.
2. Власенко Н. А. Язык права : монограф. Иркутск : Восточно-Сибирское книжное изд-во, АО «Норма-плюс», 1997. 176 с.
3. Кравченко С. П. Мова як фактор правоутворення та законотворення : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Одеськ. нац. юрид. акад. Одеса, 2000. 20 с.
4. Прадід Ю. Ф. Вступ до юридичної лінгвістики : навч. посібник. Сімферополь : Доля, 2002. 274 с.
5. Сергєєва Г. А. Сучасні тенденції розвитку терміносистеми української правничої мови. *Українська термінологія і сучасність*. 2001. Вип. IV. С. 265-267.
6. Язык закона ; под ред. А. С. Пиголкина. Москва : Юр. лит., 1990, 192 с.
7. Баранник Д. Х. Мова нормативно-правових актів і система функціональних стилів літературної мови. *Право і лінгвістика : матер. конф. У 2-х ч. Ч. 2.* Сімферополь, 2003. 115 с.
8. Вербенєц М. Б. Лексико-семантичні процеси в сучасній юридичній термінології. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2005. Вип. XI. С. 54-65.
9. Юридична енциклопедія : в 6 т. ; за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998-2001. Тт. 1-3.

Надійшла до редакції 16.12.2021

References

1. Artykutsa, N. V. (2001). Pravnycha linhvistyka [Legal linguistics] : navch.-metod. posibnyk. Kyiv : NaUKMA, 80 p.[in Ukr.].
2. Vlasenko, N. A. (1997). Yazyk prava [Language of law]: monograf. Irkutsk : Vostochno-Sibirskoye knyzhnoye izd-vo, AO «Norma-plyus», 176 p. [in Russ.].
3. Kravchenko, S. P. (2000). Mova yak faktor pravoutvorennia ta zakonotvorennia [Language as a factor in lawmaking and lawmaking] : avtoref. dys... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / Odesk. nats. yuryd. akad. Odesa, 20 p. [in Ukr.].
4. Pradid, Yu. F. (2002). Vstup do yurydychnoyi linhvistyky [Introduction to Legal Linguistics] : navch. posibnyk. Simferopol : Dolia, 274 p. [in Ukr.].
5. Serheyeva, H. A. (2001). Suchasni tendentsyii rozvytku terminosystemy ukrayinskoyi pravnychoyi movy [Current trends in the development of the terminological system of the Ukrainian legal language]. *Ukrayinska terminolohiya i suchasnist*, issue IV, pp. 265-267. [in Ukr.].
6. Yazyk zakona [Language of law] ; pod red. A. S. Pigolkina. Moscow : Yur. lit., 192 p. [in Russ.].
7. Barannyk, D. Kh. (2003). Mova normatyvno-pravovykh aktiv i systema funktsionalnykh styliv literaturnoi movy [Language of legal acts and system of functional styles of literary language]. *Pravo i linhvistyka ; mater. konf.* U 2-kh ch. Ch. 2. Simferopol, 115 p. [in Ukr.].
8. Verbenyets, M. B. (2005). Leksyko-semantychni protsesy v suchasniy yurydychniy terminolohiyi. [Lexical and semantic processes in modern legal terminology]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, issue. XI, pp. 54-65. [in Ukr.].
9. Yurydychna entsyklopediya [Legal encyclopedia] : v 6 t. ; za red. Yu. S. Shemshuchenka. Kyiv : Ukrayinska entsyklopediya im. M. P. Bazhana, 1998-2001. Vol. 1-3. [in Ukr.].

ABSTRACT

Rymma Monastyrska. Linguistic and stylistic features of legal linguistics. The paper is an attempt to explore the features of professional styles of legal linguistics, which requires eloquent observance of the norms of legal culture, while ensuring simplicity, clarity and accessibility to society in general. The openness of legal linguistics is due to the nature of law, the tendency to expand the scope of legal regulation of social relations and intralinguistic factors – especially the constant interaction of general literary and legal vocabulary. The aim of the article is to consider the peculiarities and linguistic features of functional styles of legal linguistics, namely official-business, scientific, journalistic, conversational, etc. The functions of legal texts of official-business style require extreme precision, which is achieved primarily through the use of terms, both general and intersectoral, and narrowly specialized. Objectivity is manifested in the complete absence of emotional vocabulary. Evaluative vocabulary is included in some terms of evaluative nature, but does not give them any additional emotional nuances. Nouns that refer to a person in general as a bearer of certain functions contribute to objectivity. The stylistic features of the scientific language of the field of law require abstract generalization. Abstract generalization requires the use of abstract vocabulary, verbs with a generalized meaning of action, where almost every word denotes a common or abstract subject. The specificity of the journalistic style of legal linguistics is the combination of standard and expressive means, as in journalistic texts alternate, combine generalized and specific information, abstract and figurative presentation, logical and emotional impact. The colloquial style of legal linguistics involves the widespread use of everyday vocabulary, the lexems of subjective evaluation, expressive and emotional coloring, often colloquial, active colloquial phraseology. Expression and evaluation are represented in word formation. The conditions for the implementation of spoken language and stylistic features are particularly expressed in syntax, as syntax is directly related to the modelling of human thought. Elements of colloquial language are observed in the oral speech of the investigator and the judge during the interrogation, as the conditions of language realization in these cases are characteristic of both literary language, which is inherent in official communication, and colloquial. The use of words without taking into account their semantics, fuzzy differentiation of concepts, their substitution are the causes of logical errors.

Keywords: *legislative culture, legal linguistics, functional style of the Ukrainian language, official-business style, scientific style, journalistic style, conversational style.*